

ספרים | תרבות וספרות יכולתי למות בלי לדעת זאת

מכתב מש"י עגנון שהגיע באיחור של שישים שנה. במלאות שש שנים למותו של חיים גורי

חיים גורי צילום: תומר אפלבוים

אוקטובר 2016, כשנה ורבע לפני מותו של חיים גורי, ואנו בביקור בביתו. באותם זמנים בחודש אוקטובר דיברנו על מלחמה אחרת, על טראומת 1973, מלחמת יום הכיפורים.

עם כניסתנו מספרים לנו חיים ועליקה (הלא היא עליזה אשתו) כי זה עתה הגיע אליהם מבית עגנון צילום של מכתב שכתב חיים גורי לש"י עגנון ומכתב התשובה של עגנון לגורי. את סיפור המעשה מאחורי מכתבו של גורי לעגנון הם כמובן זוכרים היטב, כך אמרו לנו, אך את מכתבו החוזר של עגנון לא זכרו. כידוע לכל מידועיהם, חיים ועליזה זכרו באופן חד ומדויק כל פרט ופרט בחייהם. הם לא היו שוכחים מכתב כזה. אפשר להניח שהמכתב לא הגיע לידיהם, ושמה מעולם לא נשלח (שהרי הוא נמצא רק בארכיון עגנון). למרבה הצער גם עכשיו, כשהגיע צילום המכתב, לא הצליחו לפענח את כתב־ידו של עגנון.

כך סיפר גורי על השתלשלות חילופי המכתבים.

בתחילת שנות ה-50 יושבים דב סדן ועגנון בקפה עטרה. עובר שם חיים גורי. רואה אותו דב סדן ואומר לעגנון, תכיר את הבחור הזה, עכשיו יצא ספר שיריו הראשון ("פרחי אש", 1949). גורי שואל בדחילו ורחימו אם מר עגנון יהיה מעוניין לקבל ולקרוא את ספרו ואף לכתוב עליו ביקורת, ועגנון עונה לו, אני חושש מר, כי בשנה הקרובה לא יהיה לי זמן לכתוב ביקורת על הספר.

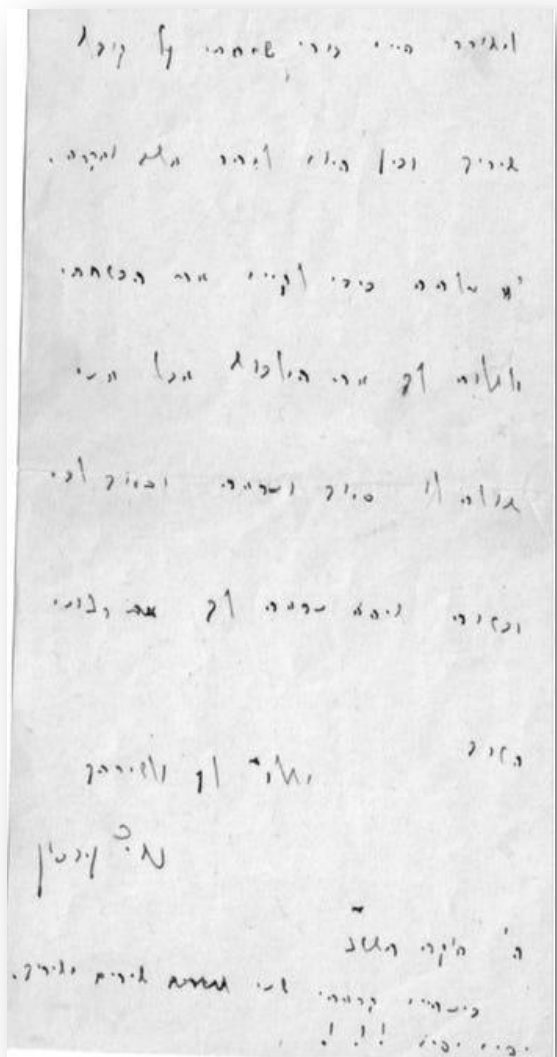
כשחזר גורי לביתו התייעץ עם עליזה אם לשלוח לעגנון את הספר או שמא יש ללמוד מתשובתו של עגנון שזה דחה אותו בקש וכלל אינו רוצה לקרוא בו. גורי חשב שעגנון מזלזל בו, ובציניות האופיינית לו הוא קורא לאיש צעיר "מר". אחרי לבטים רבים החליט שלא ישלח אליו את הספר.

לאחר 12 שנה, סיפר גורי (לפי חשבון תאריך הופעת "פרחי אש" והתאריך על מכתבו של עגנון נראה שמשך הזמן היה קצר יותר), הם נפגשו באקראי שנית, ואז הטיח בו עגנון, ואיפה הספר שהבטחת לשלוח לי? גורי הנדהם התנצל והסביר לו כמה היסס והתלבט בדבר ולכן לא שלח את הספר, אך מיד הוסיף שעכשיו יצא הספר במהדורה מהודרת יותר בהוצאת תרשיש והוא ישלח לו אותו בשמחה. ועוד היכה על חטא ואמר כי ייתכן שלא היה צריך כלל לבקש ממנו שיכתוב ביקורת על הספר. הפעם הוא ישלח בשמחה את הספר החדש לעגנון, ובכל־זאת העז לבקש תמורה. הפעם לא ביקש ביקורת על הספר אלא את סיפורו של עגנון "המלבוש" שיצא אז במהדורה מיוחדת עם איוריו של אביגדור אריכא.

גורי שלח לעגנון את הספר וצירף לו מכתב הסבר ארוך על המבוכה שהיה שרוי בה כמשורר צעיר המרגיש פגוע, והוסיף וכתב על עסקת החליפין הבלתי־שווים, "כי מהו ספר זה שאני שולח לך לעומת אותו סיפור מקסים ונורא שהבטחת לי תמורתו". ומעניין לציין כי כבר אז כתב לו גורי, "ייתכן ויום אחד תפתח את הספר הזה ותקרא בו. יום יבוא, מעז אני להתנבא, ושירים אלה... רציתי לומר משהו בשבחם אך מוטב ולא אומר זאת."

עגנון שלח לו בחזרה את ספרו החדש "סמוך ונראה", כי בינתיים אזלו העותקים של ההוצאה המיוחדת של "המלבוש", בלוויית אותו מכתב שככל הנראה לא הגיע בזמנו לתעותו. עתה, כשישים שנה אחר אותו מעשה, מונח המכתב על השולחן הקטן בסלון הבית כאבן שאין לה קוראים.

לאושרו הרב של גורי הוסיף עגנון נ.ב. אחרי החתימה: "בינתיים קראתי שני שירים משירך. יפים יפים!!!"

אנו נפנים לחדר השני לצפות בסרטונים ממלחמת יום הכיפורים ובינתיים שקד שלמה נאה על קריאת המכתב, ואחרי שעה הכריז: פיענחתי!

וכך כתב עגנון לגורי במכתב הקצר:

"למשורר חיים גורי, שמחתי על קובץ שיריך ובין היום למחר אשב ואקרא. לא עלתה בידי לקיים את הבטחתי ולשלוח לך את המלבוש אבל אני שולח לו סמוך ונראה וסמוך לבי ובטוח שיהא נראה לך רצוני הטוב."

עגנון מסיים את מכתבו במלים, "ושלום לך ולשירתך."

לאושרו הרב של גורי הוסיף עגנון נ.ב. אחרי החתימה: "בינתיים קראתי שני שירים משיריך. יפים יפים!!!" (סימני הקריאה הם של ש"י עגנון.)

גורי שמע זאת לראשונה שישים שנה לאחר המעשה ובהתרגשות רבה קרא בקול, "יכולתי למות בלי לדעת זאת, עליקה, יכולתי למות בלי לדעת זאת!"

במשך הערב גורי חזר שוב ושוב על הקריאה, נרגש מאוד על התגלית ועל כך שיכול היה לעזוב את העולם בלי לדעת עד כמה העריך עגנון את שיריו.

בצער רב נפרדנו מחיים גורי לפני שש שנים. נחמה רבה יש בדיעה שנחסכה ממנו טראומת אוקטובר 2023.

מכתבו של ש"י עגנון לחיים גורי צילום: בני ציפר